

menten waarborgen. Aanbevelingen zijn onder meer een interne ombudsdienst, een bedrijfspsychologische dienst, een procedure voor klachtenbehandeling en een duidelijk beleid ter zake. In het laatste hoofdstuk stelt Marleen TEMMERMAN vast dat de vrouwelijking van het artseneroep ook in ons land een feit is geworden. Ruim één kwart van alle artsen in België en meer dan de helft van de studenten geneeskunde zijn vrouwen. De problemen om het beroep te combineren met het gezin zijn vaak meer uitgesproken dat voor andere beroepen omwille van de onregelmatige uren. Een goede werkorganisatie, een uitgebreid sociaal vangnet en het samenwerken met collega's kan hieraan tegemoetkomen.

Dit boek is een lezenswaardig geheel van bijdragen van eigen bodem waarbij een poging wordt gedaan om een balans op te maken van de weerslag van recente maatschappelijke ontwikkelingen op de gezondheid en de sociale positie van vrouwen bij ons. Dat vrouwen op fysiek vlak niet als het zwakke geslacht dienen te worden beschouwd is algemeen bekend: meisjesbaby's zijn gemiddeld sterker en vrouwen leven gemiddeld zes jaar langer dan mannen. Dat hun socio-economische situatie hiermede duidelijk in negatieve zin contrasteert wordt in dit boek duidelijk geïllustreerd met betrekking tot een groot aantal deelaspecten. Twee zaken die wij in dit mozaïekachtig overzicht hebben gemist zijn de volgende. Ten eerste wordt opvallend weinig verwezen naar het feit dat naast bevorderende factoren ook beschermende factoren het uiteindelijk resultaat van wat wordt beschreven bepaalt. Ten tweede is er geen afrondend algemeen besluit geformuleerd, wat zeker een meerwaarde had kunnen betekenen.

Het boek is zeker nuttig voor gezondheidswerkers, beleidsverantwoordelijken, onderzoekers en al wie geïnteresseerd is in de gezondheid(sbeleving) van vrouwen en de gezondheidszorg voor vrouwen en dit in vergelijking met mannen.

Joris CASSELMAN

E. LECOMPTE, *Ritueel misbruik van kinderen*, Leuven, Uitgeverij Van Halewyck, 1997, 299 p.

Het is om meerdere redenen geen pretje om Ritueel misbruik van kinderen van KUL-criminologe Els LECOMPTE te lezen. Haar boek over satanische en andere netwerken waarin kinderen op rituele wijze worden mishandeld, draagt een zeer mooie foto van een kind in een konijnenpak op de kaft die elke lezer telkenmale verontrust. Ook de inhoud is verontrustend. Seksueel misbruik van kinderen is op zich reeds erg en het desbetreffende onderzoek en beleid staat nog maar in de kinderschoenen (cf. R. WAZIR, & N. VAN OUDENHOVEN, (ed.), *Child Sexual Abuse: What can Governments do? A comparative investigation into policy instruments used in Belgium, Britain, Germany, the Netherlands and Norway*, Den Haag, Kluwer Law International, 1998, 142 p.). Over een specifiek aspect van seksueel kindmisbruik, met name het rituele misbruik is nog veel minder geweten en naar de door LECOMPTE beschreven onderzoeken te geloven zou deze vorm van misbruik zo mogelijk nog erger zijn voor de slachtoffers (p. 53). De eerste 55 pagina's waarin op zeer heldere wijze de verschillende kenmer-

ken van deze misdrijven worden beschreven zijn dan ook een pijnlijke lectuur. Beter vergaat het de lezer die vervolgens onmiddellijk naar het laatste hoofdstuk van het boek (pp. 237-260) surft om te kijken welke positie LECOMPTE zelf inneemt in het debat tussen 'believers' en 'disbelievers'. Of LECOMPTE'S middenpositie elke lezer zal overtuigen (of een middenpositie überhaupt mogelijk is) laten we hier open.

Pas na deze oriëntering is de lectuur van de rest van het boek haalbaar (auteurs die zich tot op het einde verschuilen martelen de lezer). De lezer krijgt een bespreking van het satanisme (pp. 55-99), een fenomenologie van satanisme en ritueel misbruik in verschillende landen (pp. 105-158) en een beschrijving van de gevolgen van ritueel misbruik voor het slachtoffer, voor hulpverleners en politie en justitie (pp. 171-211).

De kracht van dit boek schuilt in de ruime horizontale aanpak van de auteur (geschiedenis, actualiteit, beleid, psychologie). Vooral de duiding van de psychologische aspecten van deze problematiek en de disputen hierover (bestaat het fenomeen van dissociatieve identiteitsstoornis?) zijn leerzaam. Op sommige plaatsen bevroedt de lezer dat gesteund werd op werken van anderen (p. 61 de niet uitgewerkte verwijzing naar LYONS; p. 66 werden de twee werken van LA VEY daadwerkelijk geraadpleegd?), maar gezien de jeugdige leeftijd van de auteur weegt dat niet door: de veelheid aan invalshoeken, de verbluffende bibliografie die losstaat van de verwijzingen, het gebalde besluit maken van dit werk het aanknopingspunt voor de lezer die *HUMO* niet langer vertrouwt en zich via de wetenschap wil verdiepen in een materie vol valkuilen. Zelf zijn we zwaar beïnvloed door de zeer kritische duiding van het fenomeen van zedenangst in B. ROSSEN & J. SCHUIJER (ed.), *Het seksuele gevaar voor kinderen. Mythen en feiten*, Amsterdam, Swets & Zeitlinger Publishers, 1992, 482 p.). Ergens voelen we de noodzaak aan om het bestaan van dit werk in reliëf te plaatsen met LECOMPTE'S al te 'gladde' positie. Juristen en rechters zijn betrokken partij in deze discussie waarin twee wetenschappelijke kampen elkaar op leven en dood bestrijden. Recent werd nog maar eens goed aangetoond hoezeer geloof in bepaalde maatschappelijke fenomenen rechters brengt tot een soepele opstelling ten aanzien van bewijsmateriaal in sektezaken en zaken rond seksueel misbruik (G. GINSBURG & J. RICHARDSON, 'Brainwashing evidence in light of Daubert', in H. REECE (ed.) *Law and Science. Current Legal Issues 1998*, Oxford, Oxford University Press, 1998, 265-288). Het boek van Lecompte heeft ondergetekende toegelaten inzicht te krijgen in deze moeilijke bewijsproblematiek.

P. DE HERT

C. PARENT, *Féminismes & criminologie*, Paris, De Boeck Université, 1998, 170 p.

Voorafgaande opmerking: in deze tekst gebruik ik het woord 'feminisme' in het enkelvoud, hoewel ik akkoord ga met de reden waarom Colette PARENT kiest om te spreken over verschillende feminismen in de plaats van over één feminisme. Doch dit lijkt mij ook op te gaan voor de term 'criminologie' en voor nog zovele andere containertermen, die steeds de weerspiegeling zijn van een amalgaam van stromingen. Mijns inziens slagen de termen 'feminisme' en 'criminologie' er nog steeds in te verwijzen